

กลวิธีการนำเสนอสังคมดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560
Strategies for Presenting a Dystopian Society in Contemporary Thai
Novels in the Period from 2017 to 2021

ศิวกกร แกรุ่น

Siwakorn Raekroon

พัชลินจ์ จินนุ่น

Phatchalin Jeennoon

สมิทธิ์ชาติ พุมมา

Samitcha Pumma

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University

Received: 12 October 2024

Revised: 26 November 2024

Accepted: 27 December 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอสังคมดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 จำนวน 7 เรื่อง เป็นการวิจัยจากเอกสาร ใช้แนวคิดดิสโทเปียประกอบการอธิบายนำเสนอในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีสำคัญที่ผู้แต่งนำเสนอให้เห็นสังคมดิสโทเปียในนวนิยายอย่างเด่นชัดมี 5 ประการคือ 1. การนำเสนอผ่านองค์ประกอบของวรรณกรรม ได้แก่ การนำเสนอผ่านโครงเรื่องที่เน้นให้ตัวละครเดินทางไปรับรู้เรื่องของความรุนแรงของสถานที่นั้น ๆ การนำเสนอจากต่างสถานที่ สลับกันไป มีทั้งฉากในโลกสมมติ และฉากในโลกแห่งความเป็นจริง 2. การสร้างตัวละครให้เป็นภาพตัวแทนกลุ่มคน และสถาบันรัฐ 3. การอิงกับวาทกรรมทางสังคม ได้แก่ วาทกรรมการพัฒนา วาทกรรมความมั่นคง วาทกรรมเด็กดี และวาทกรรมรัฐประหาร 4. การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับคนและสถานที่ และ 5. การซ่อนเรื่องเล่าในทุก ๆ เรื่องเล่าหลัก กลวิธีต่าง ๆ เหล่านี้เสริมให้เห็นสังคมดิสโทเปียที่เด่นชัดขึ้น

คำสำคัญ: กลวิธีการนำเสนอ, สังคมดิสโทเปีย, นวนิยายไทยร่วมสมัย

Abstract

The purpose of this research article is to analyze strategies to present a dystopian society in seven contemporary Thai novels published in the period from 2017 to 2021. The study employs the concept of dystopia as a framework for analysis and utilizes a descriptive-

analytical approach. The results of the study reveal five important strategies that the authors use to portray a dystopian society in the novels: 1) presenting through the literary elements, including the storylines that emphasize the characters traveling to learn about the violence of those places and different scenes that alternate between the fictional world and the real world; 2) creating characters to represent groups of people and government institutions; 3) referencing social discourses such as development discourse, security discourse, good children's discourse, and the rhetoric of a coup d'état for the national stability; 4) using various signs linked to people and places; and 5) layering multiple stories within each main narrative. These strategies collectively enhance the representation of dystopian societies.

Keywords: Presentation strategies, Dystopian society, Contemporary Thai novels

บทนำ

ดิสโทเปียเป็นคำที่ใช้อธิบายถึงสังคมที่ไม่พึงปรารถนา หรือสังคมที่น่าหวาดกลัว เน้นลดทอนความเป็นมนุษย์ โดยมีรัฐเข้าปกครองรวมอำนาจ บ้างก็เสนอสภาพแวดล้อมถูกทำลายนำไปสู่หายนะด้วยน้ำมือของมนุษย์ (วิทยา หอทรัพย์, 2562, หน้า 125) สังคมดิสโทเปียเป็นสังคมในโลกอนาคตที่ประสบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเป็นภัยต่อมนุษย์ การพิจารณาสังคมดิสโทเปียในวรรณกรรม ผู้เขียนจะอาศัยการสร้างฉากในโลกอนาคต หรือสถานที่สมมติหนึ่ง ๆ แล้วจำลองให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้เขียนคาดว่าสังคมอาจไปถึงจุดนั้นได้ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ปัญหาศีลธรรม ปัญหาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปัญหาด้านการเมือง การปกครอง เป็นต้น โดยจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจยูโทเปีย (Utopia) ซึ่งเป็นโลกในอุดมคติก่อนที่จะพัฒนาเป็นเรื่องของสังคมอนาคต และก่อให้เกิดกระแสต่อต้านจนเป็นวรรณกรรมแนวดิสโทเปียในที่สุด (สุทธิชัย บุญยะกาญจน, 2533)

ยูโทเปีย (Utopia) เป็นวรรณกรรมโลกสมมติของ Sir Thomas More มีเนื้อหากล่าวถึงสังคมในอุดมคติ สังคมที่ดั่งามสมบูรณ์แบบ ไม่มีความขัดแย้ง อุดมไปด้วยความยุติธรรม มนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คำนึงถึงสังคมส่วนรวมมากกว่าตนเอง มีการจัดระเบียบสังคมไว้อย่างมีแบบแผน อาจกล่าวได้ว่า เป็น “เกาะในฝัน” ที่ใครต่อใครต่างโหยหาอยากที่จะไปเยือนสักครั้ง (สรพงษ์ เกิดแก้ว, 2562) โดย Sir Thomas More ได้อธิบายถึงสังคมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ว่า เน้นความเท่าเทียมกันของคนในสังคมเพื่อวิพากษ์สังคมที่มีการกดขี่ ขูดรีด อย่างสังคมอุตสาหกรรมของอังกฤษในขณะนั้น เพื่อปรับปรุงสังคมผ่านการนำเสนอการจัดสังคมในรูปแบบใหม่ที่มีความสมบูรณ์แบบ ซึ่งส่งผลต่อความคิดในระบบการเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และอื่น ๆ ถือได้ว่าเป็นดินแดนที่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยต่างคาดหวังที่จะไปอาศัย ยูโทเปียเป็นสถานที่ในอุดมคติที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดสังคมนิยม ซึ่งแฝงไปด้วยความเกินจริง (อิริต คงสุวรรณ, 2561, หน้า 13)

หลังจากคำว่า ยูโทเปียได้รับการเผยแพร่ในค.ศ. 1516 ท่ามกลางการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ช่วงต้นศตวรรษที่ 17 ผู้คนกลับมีความกังวลเล็ก ๆ เกี่ยวกับอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ที่จะถูกสถาปนาเป็นศาสนาหนึ่งจนศตวรรษที่ 18 มีวรรณกรรมยูโทเปียเชิงเสียดสี (Satirical Utopia) ขึ้น ซึ่งอาจเรียกว่า แอนติ-ยูโทเปีย (Anti-Utopia) และยังมีการเสนอคำที่ตรงข้ามกับยูโทเปีย หรือมีความคล้ายคลึงกับความตรงข้ามอีกหลายคำ เช่น คอนทรา - ยูโทเปีย (Contra-Utopia) คาโค-ยูโทเปีย (Caco - Utopia) เนกาทีฟ-ยูโทเปีย (Negative-Utopia) (สฤเดช โชติอุดมพันธ์, 2558) จนสุดท้ายจบด้วยคำว่า “ดิสโทเปีย” (Dystopia) ซึ่งได้รับการนำมาใช้เพื่อโต้กลับความคิดแบบอุดมคติของยูโทเปีย ดิสโทเปียถูกใช้ครั้งแรก ค.ศ. 1868 โดย John Stuart Mill (สุทธิชัย บุญยะกาญจน์, 2533) โลกแบบดิสโทเปีย จึงหมายถึงยูโทเปียที่ดำเนินไปในทางที่ผิด หรือโลกแบบยูโทเปียนั้นมีความเป็นยูโทเปียสำหรับคนบางกลุ่มเท่านั้น และอีกแง่หนึ่ง ยูโทเปียนั้นพาความคิดมนุษย์ไปสู่อนาคตอันสดใสในอุดมคติจนเห็นภาพที่ไม่น่ายอมรับของสังคมปัจจุบัน ขณะที่ดิสโทเปียทำให้มนุษย์อยู่ในโลกปัจจุบันอันสิ้นหวัง แล้วเสนอภาพที่เป็นไปอันน่าหวาดกลัวที่สังคมนี้เองจะดำเนินไปถึง (สฤเดช โชติอุดมพันธ์, 2558)

ภานุมาศ อิศริยโสภ (2556) กล่าวว่า แม้วรรณกรรมแนวดิสโทเปียเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านวรรณกรรมแนวยูโทเปีย แต่ก็ป็นวรรณกรรมแสวงหาสังคมแบบยูโทเปียในอีกแง่หนึ่ง เนื่องจากสังคมอนาคตอันโหดร้ายที่วรรณกรรมแนวดิสโทเปียนำเสนอ มักมีสาเหตุมาจากระบบเผด็จการเป็นหลัก ตัวละครเอกมักลุกขึ้นมาต่อต้านสังคมกระแสหลักดังกล่าว (แม้ว่าสังคมอนาคตอันโหดร้ายในวรรณกรรมแนวดิสโทเปียบางส่วนมาจากเทคโนโลยีฝีมือมนุษย์ หายเระจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ทว่าตัวละครเอกก็ลุกขึ้นมาจัดการกับสิ่งเหล่านี้อยู่ดี) องค์ประกอบสำคัญนี้ชี้ให้เห็นว่า สังคมอันโหดร้ายจะดีขึ้นได้ก็ด้วยน้ำมือของมนุษย์นั่นเอง และการต่อต้านสังคมอันโหดร้ายของตัวละครในเรื่องก็มุ่งหวังที่จะสร้างสังคมให้ดีกว่าเดิมด้วย ส่วนความต้องการที่จะต่อต้านสังคมอันโหดร้ายก็แสดงให้เห็นถึงความต้องการสังคมที่อุดมสมบูรณ์และเป็นอุดมคติ กล่าวคือ เป็นสังคมแบบยูโทเปียนั่นเอง

เห็นได้ว่า วรรณกรรมดิสโทเปีย เป็นวรรณกรรมที่มีความตรงกันข้ามกับวรรณกรรมแนวยูโทเปีย (Utopia) กล่าวคือ ขณะที่ยูโทเปียนำเสนอสังคมในอุดมคติ โดยมุ่งแก้ไขปัญหาของแต่ละสังคมให้กลายเป็นสังคมที่ดีเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ดิสโทเปียกลับใช้เพื่อโต้กลับความคิดนี้

วรรณกรรมแนวดิสโทเปียมีการเขียนมาอย่างยาวนานแล้ว เริ่มจากสำหรับวรรณกรรมของต่างชาติ เช่น วรรณกรรมเรื่อง *1984* (ฉบับแปลไทย (2021) *1984 มหานครแห่งความคับแค้น*) ของ George Orwell เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1949 กล่าวถึงสังคมที่รัฐสามารถควบคุมประชาชน และมีอำนาจบริหารอย่างเบ็ดเสร็จ เพื่อให้ประชาชนอยู่ในกรอบแบบเดียวกัน ผลงานของ Margaret Atwood เผยแพร่ในปี 1985 คือ *The Handmaid's Tale* เล่าเรื่องของสาวรับใช้ในรัฐเผด็จการ ที่ไม่มีสิทธิเสรีภาพใด หรือวรรณกรรมเรื่อง *Fahrenheit 451* ของ Ray Bradbury เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1953 เล่าเรื่องของสังคมที่มีเจ้าหน้าที่รัฐตามเผาหนังสือของกลุ่มต่อต้านรัฐ มีคนบางกลุ่มพยายามท่องจำหนังสือไว้เพื่อเลี่ยงการถูกทำลาย เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก

น่าสนใจว่า ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2560 มีงานเขียนที่นำเสนอสังคมแบบดิสโทเปียกันเป็นจำนวนมาก โดยอิงกับบริบทการเมืองไทยร่วมสมัย ซึ่งเริ่มกันมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 2550 และส่งผลเรื่อยมาถึงทศวรรษ 2560 วรรณกรรมที่นำเสนอแนวคิดนี้มักฉายภาพให้เห็นสถานการณ์ทางการเมืองที่ค่อนข้างดำดิ่ง ตึงเครียด สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมในขณะนั้น ๆ

ที่ผ่านมา การวิเคราะห์สังคมดิสโทเปียในวรรณกรรม เน้นศึกษาจากวรรณกรรมต่างประเทศ เช่น สุทธิชัย บุญยะกาญจน (2533) วิเคราะห์นิยายวิทยาศาสตร์อเมริกันแนวดิสโทเปียในช่วงค.ศ. 1950 ถึงค.ศ. 1972 ภาณุมาศ อีสริศไกร (2556) วิเคราะห์การช่วงชิงอำนาจในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวดิสโทเปียภัทรกร รักเรียน (2559) วิจัยเรื่อง อีโค - ดิสโทเปีย และอีโค - ยูโทเปียในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ของคิม สแตนลีย์ โรบินสัน พัทธนันท์ พาป้อ, ปิพิญา พรหมกันธา, ปุณ ชมภูพระ, สิริกร เศษวิภา และธนกรก สิงห์ดา (2562) เขียนบทความเรื่องการศึกษาภาพสะท้อน และแนวคิดในวรรณกรรมรวมเรื่องสั้น “สิ่งโดนนอกคอก” ขนาลัย คงสมทบ และนนทชา คัยนันท์ (2565) เสนอบทความเรื่องกลวิธีการใช้ภาษาในนวนิยายแนวดิสโทเปียเรื่อง สุสานสยาม ของ ปราปต์ ซึ่งพอจะสรุปภาพรวมลักษณะของวรรณกรรมดิสโทเปียในงานวิจัยเหล่านี้ว่า วรรณกรรมมักจำลองโลกอนาคตเพื่อทำนายความเป็นไปได้ที่เกิดจากภัยคุกคามในปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่มักคุ้นเคย และรู้สึกปกติกับวิถีชีวิตที่ตนดำเนินอยู่ ตัวละครเอกที่เป็นคนที่มีความคิดขบถ หรืออาจเปลี่ยนใจมาขบถภายหลัง และจบด้วยตัวละครอยู่บนโลกดิสโทเปียนั้นไม่ได้ (อาจถูกทำลายตัวตน ถูกกำจัด หรือหลบหนีไปที่อื่น) มีการใช้ฉากโลกอนาคต กล่าวถึงสังคมที่มีการกดขี่ หรือสังคมภายใต้เผด็จการ ประชาชนถูกจำกัดเสรีภาพ และความคิด ถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ ถูกจำกัดความเป็นปัจเจก และถูกลวงตาว่าโลกแบบดิสโทเปียเป็นโลกแบบยูโทเปีย ประชาชนมีวิถีชีวิตที่เคร่งครัด ส่งผลให้สังคมโดยรวมปฏิเสธความขัดแย้ง และความแตกต่างทั้งหมด จนความเป็นปัจเจกถูกปิดกั้น ประชาชนมีความหวาดกลัว หรือมีความรังเกียจโลกภายนอก สังคมยังประสบปัญหาจากเทคโนโลยี ปัญหาภัยธรรมชาติ การทำสงคราม การไร้เสรีภาพในการนับถือศาสนา ปัญหาจากสังคมชายเป็นใหญ่ ปัญหาจากระบบศีลธรรมมนุษย์ ส่วนรัฐก็มีบทลงโทษที่อยุติธรรม ขาดหลักการ ใช้การทรมานร่างกายหรือจิตใจ ทั้งมีการเฝ้าจับตาวีถีชีวิตประชาชน ชีวิตประจำวันของประชาชนถูกปิดกั้น ตัวละครเอกมักตั้งคำถามต่อสังคม จนได้มองเห็นสิ่งที่ปัญหาใหญ่หลวง และเป็นโลกที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งการทบทวนภาพรวมของวรรณกรรมดิสโทเปียนี้ผู้วิจัยจะใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาดิสโทเปียด้วย

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2560 มีการเขียนงานที่สอดคล้องกับแนวคิดดิสโทเปียอย่างเห็นได้ชัด โดยอิงกับบริบทการเมืองไทยร่วมสมัยซึ่งเริ่มตั้งแต่ทศวรรษที่ 2550 และส่งผลมาปัจจุบัน วรรณกรรมที่นำเสนองานแนวนี้นี้เนื้อหา มักแสดงให้เห็นสถานการณ์ทางการเมืองที่ค่อนข้างดำดิ่ง ตึงเครียด สอดคล้องกับช่วงที่ประเทศไทยเกิดการประท้วงของคนในสังคมที่มีต่อการบริหารประเทศของรัฐ ก่อนคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้เข้าควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการปกครองในขณะนั้นมาจนถึงปัจจุบัน (วัลลีย์ นวลหอม และคณะ, 2563) ช่วงนี้นำไปสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 มีการออกกฎหมายมาตรา 44 ซึ่งให้อำนาจแก่หัวหน้า คสช. หรือนายกรัฐมนตรีใน

ขณะนั้น ในการตัดสินใจโดยไม่จำเป็นต้องผ่านความเห็นชอบจากฝ่ายนิติบัญญัติ และตุลาการโดยมีการออกประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2557 (พิชามญชุ์ ศรีรักษาสินธุ์ และ ไพลิน ภูจินาพันธุ์, 2563) ภายหลัง ในพ.ศ. 2560 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 ซึ่งสะท้อนพลังอำนาจของประชาชนส่วนใหญ่โดยระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แต่ในบทเฉพาะกาลมีกำหนดการเลื่อนให้อำนาจให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติสืบทอดอำนาจโดยออกแบบให้นายกรัฐมนตรีปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะมาจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (นิพนธ์ ฐานะพันธุ์, 2561) รวมไปถึง เหตุการณ์ อื่น ๆ ที่มีผลต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน สถานการณ์ทางการเมืองเข้าไปมีอิทธิพลในวรรณกรรมเป็นอย่างมาก ในช่วงทศวรรษที่ 2560 มีผลงานที่นำเสนอสังคมดิสโทเปียหลายเรื่องด้วยกัน โดยเฉพาะ ผลงานประเภทนวนิยายที่แสดงเนื้อหาสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมืองด้านต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ หรือสัมผัสถึงความเป็นไปได้ต่อโลกอันเลวร้ายในอนาคตอันใกล้ผ่านวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาดิสโทเปียในวรรณกรรมของไทยยังปรากฏน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวรรณกรรมต่างประเทศ งานวิจัยชิ้นสำคัญที่ศึกษาวรรณกรรมของไทยคือของ สุธิชัย บุญยะกาญจน (2533) ที่เสนอความเป็นดิสโทเปียในวรรณกรรม แต่เป็นงานศึกษาที่เผยแพร่เมื่อพ.ศ. 2533 ซึ่งผ่านมานับเป็นเวลากว่า 3 ทศวรรษ ขณะที่ในช่วงทศวรรษที่ 2560 มานี้มีวรรณกรรมดิสโทเปียที่เกิดขึ้นจำนวนไม่น้อย ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงปรากฏการณ์ และลักษณะบางอย่างในกลุ่มนวนิยายดิสโทเปียในทศวรรษนี้ จึงสนใจศึกษาดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 ซึ่งพบจำนวน 7 เล่ม โดยมุ่งศึกษา 2 ประเด็น คือ เพื่อศึกษาลักษณะสังคมดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 และเพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอสังคมดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 สำหรับประเด็นแรกได้นำเสนอเป็นบทความตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารแล้ว จึงสนใจที่จะนำเสนอกลวิธีการนำเสนอสังคมดิสโทเปียในนวนิยายด้วย เพราะการที่ผู้อ่านจะรับรู้หรือมองเห็นสังคมดิสโทเปียที่ปรากฏได้นั้น เกิดจากมีการนำเสนอผ่านกลวิธีต่าง ๆ ซึ่งมีความโดดเด่นไม่แพ้กัน เช่น การนำเสนอผ่านฉากที่ไม่ปรากฏชื่อเมืองเพื่อบ่งชี้ให้เห็นลักษณะของสังคมแห่งรัฐเผด็จการที่เข้มงวดขึ้น การนำเสนอผ่านการสร้างภาพตัวแทน การนำเสนอผ่านสัญลักษณ์ และการนำเสนอผ่านการซ้อนเรื่องเล่า เป็นต้น จึงเป็นที่มาของการนำเสนอบทความเรื่องนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอสังคมดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอสังคมดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 โดยคัดเลือกจากนวนิยายที่นำเสนอลักษณะสังคมดิสโทเปียและกลวิธีอย่างเด่นชัดเท่านั้น และไม่ซ้ำซ้อนกับบทความหรืองานวิจัยที่ผ่านมา พบจำนวน 7 เรื่อง ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์จากเอกสารประเภทนวนิยายร่วมสมัยของไทยเท่านั้น ผู้วิจัยมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนแรกคือคัดเลือกนวนิยายไทยร่วมสมัยที่แต่งใน

ทศวรรษ 2560 ที่นำเสนอสังคมดิจิทัลอย่างเด่นชัด พบจำนวน 7 เรื่อง คือ 1. *ประพจน์การณ* ของ นิธิ นิธิวรกุล (2561) 2. *อนุสาวรีย์* ของ วิภาส ศรีทอง (2561) 3. *สุสานสยาม* ของ ปราปต์ (2563) 4. *อัลไตวิลล่า* ของ จักรพันธ์ กังวาล (2564) 5. *เมืองในหมอก* ของ อนุสรณ์ ตีปยานนท์ (2564) 6. *แปดปีหลังจากนั้น* ของ ฆนัทร ขาวสนิท (2564) และ 7. *WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก* ของ บริษฏ์ พงศ์ วัชร (2564) ขั้นตอนที่สองคือรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับสังคมดิจิทัล และกลวิธีทางวรรณกรรมเพื่อนำมาประกอบการอธิบายข้อมูล สุดท้ายคือการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล เสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยและการอภิปราย

จากการศึกษาลักษณะสังคมดิจิทัลในนวนิยายไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2560 พบว่า มี 3 ลักษณะคือ 1. สังคมแห่งรัฐเผด็จการ ที่มีทั้งการสร้างสังคมแห่งรัฐเผด็จการในเขตพัฒนา และนอกเขตพัฒนา เน้นการควบคุมพลเมืองให้อยู่ในการบริหารของรัฐ เช่น วางกฎระเบียบต่อสมาชิกใหม่ จำกัดเสรีภาพของประชาชน กำจัดภัยคุกคาม เปลี่ยนชื่อเมือง ประกาศใช้กฎอัยการศึก ผลิตยารักษาโรค ผลิตภาพยนตร์สร้างสำนึก รักษาชาติ ควบคุมกิจกรรมประจำวัน ใช้อำนาจลงโทษผู้เห็นต่าง แทรกแซงความทรงจำของประชาชน ควบคุมสื่อ เนรเทศผู้กระทำความผิด ขับเคลื่อนด้วยอำนาจของผู้ชาย ปลุกฝังอุดมการณ์ผ่านแบบเรียน สร้างโครงการกระสวยอวกาศ สร้างมายาคติให้พลเมืองเคยชินกับการออกกฎระเบียบ รู้สึกมีคุณค่าในฐานะแรงงาน รู้สึกว่าเมืองของตนปลอดภัย ยอมรับวิถีแห่งชนชั้นนั้น ศรัทธาต่อผู้ปกครอง และรู้สึกถึงการเป็นสายเลือดเดียวกัน แต่ก็มี การต่อต้านการกดขี่ของรัฐด้วย 2. สังคมแห่งคนชายขอบ เป็นสังคมที่ถูกเพิกเฉยจากรัฐ ตัวบทนำเสนอกระบวนการต่อสู้ต่อรองของพลเมืองกับรัฐในลักษณะต่าง ๆ และนำเสนอการโต้ตอบของรัฐด้วยวิธีการรุนแรง และ 3. สังคมแห่งภัยพิบัติจากหมอกพิษ ที่ส่งผลกระทบต่อนักคน ตัวบทมีการสร้างความหวังให้พลเมืองรู้สึกว่ารัฐกำลังช่วยพลเมืองอยู่ เช่น สร้างนวัตกรรมป้องกันหมอกพิษ และการผลักดันให้หมอกพิษออกจากเมือง เพื่อปิดเบือนหรือกลบเกลื่อนสถานการณ์อื่น ๆ ที่คนเริ่มไม่เชื่อมั่นในรัฐ ทั้งนี้ จากการศึกษาการนำเสนอสังคมดิจิทัลในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 พบว่า ผู้เขียนมีการนำเสนอผ่านกลวิธีเด่น ๆ เพื่อให้เห็นลักษณะของสังคมดิจิทัลที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น ซึ่งกลวิธี คือ เทคนิคที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการถ่ายทอดประเด็นต่าง ๆ ออกมาในนวนิยายอย่างมีชั้นเชิง ดังที่ผู้เขียนแสดงกลวิธีการนำเสนอสังคมดิจิทัลอย่างโดดเด่นถึง 5 กลวิธี รายละเอียดต่อไปนี้

1. การอาศัยองค์ประกอบของวรรณกรรม

แนวคิดดิจิทัลเป็นแนวคิดที่เกิดจากความกังวลต่อสถานการณ์ปัจจุบันที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดปัญหาใหญ่จากภัยคุกคามในอนาคต เช่น ความกังวลต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของมนุษย์ ความกังวลต่อรัฐเผด็จการ ความกังวลต่อสังคมชายเป็นใหญ่ และความกังวลต่อระบบศีลธรรมมนุษย์ เป็นต้น โดยนักประพันธ์มักนำเสนอผ่านองค์ประกอบของวรรณกรรม เพื่อให้ผู้อ่านจินตนาการตามภาพที่เห็น ซึ่งมีทั้งการ

นำเสนอผ่านโครงเรื่องที่เน้นให้เห็นภัยคุกคามต่าง ๆ ผ่านการเดินทางในชีวิตจริงของตัวละครจากที่แห่งหนึ่งไปยังโลกดังกล่าว ผ่านความฝันของตัวละคร หรือผ่านการเข้าไปอยู่ในสังคมที่เกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ตัวละครสัมผัสกับภาพสังคมด้านลบ และไว้อ่านต่ออย่างชัดเจนขึ้น ซึ่งมีทั้งสังคมภายใต้รัฐเผด็จการ สังคมชายเป็นใหญ่ สังคมที่มนุษย์ไร้ศีลธรรม สังคมภายใต้ภาวะภัยพิบัติ สังคมภายใต้ภาวะสงคราม และสังคมภายใต้ภาวะความไม่เท่าเทียม และไร้เสรีภาพ นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอผ่านฉากโลกอนาคตที่สมมติขึ้น เช่น มีรั้วรอบขอบชิด มีกำแพงแน่นหนา ซึ่งชวนหดหู่ สิ้นหวัง ส่วนความสวยงามทุกอย่างในโลกจริงนั้นอยู่นอกกำแพง มีการสร้างตัวละครในเรื่องที่มักถูกจำกัดเสรีภาพ ถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ หรือถูกลวงตาต่าง ๆ โดยมีตัวละครรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ทั้งยังมีการสร้างตัวละครเอกให้มีความคิดขบถ หรืออาจเปลี่ยนใจมาขบถภายหลัง และจบด้วยตัวละครอยู่บนโลกดิสโทเปียไม่ได้ด้วย (อาจถูกทำลายตัวตน ถูกกำจัด หรือหลบหนีไปที่อื่น) ภาพสังคมในจินตนาการของผู้่านจึงเป็นภาพที่ชวนฝันร้าย ไม่น่าพึงพอใจ ดังที่ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นรายละเอียดของกลวิธีการนำเสนอสังคมดิสโทเปียต่อไปนี้

1.1 การนำเสนอสังคมดิสโทเปียผ่านโครงเรื่อง ซึ่งเน้นการดำเนินเรื่อง 3 แบบ ดังนี้

1.1.1 การดำเนินเรื่องผ่านการเดินทางของตัวละคร มีดังนี้ ลักษณะแรกคือ การเดินทางทะเลลุมิตี เช่น นวนิยายเรื่อง *อัลไตวิลล่า* ของ จักรพันธ์ กังวาล นำเสนอการเดินทางทะเลลุมิตีของตัวละครจืดจักร กฤษ และตัวละครอู๋อัลไตที่อยู่ต่างโลกกัน ตัวละครอู๋อัลไตมาจากสังคมอัลไตวิลล่า สังคมแห่งนี้เชื่อว่าจะสามารถสร้างทางเชื่อมเหนือท้องฟ้าเพื่อทะเลลุมิตีไปหากันได้ระหว่างสังคมอัลไตวิลล่ากับสังคมในประเทศไทย ด้วยเงื่อนไขบางประการ ดังที่ว่า “บรรพชนส่งสอนสืบต่อกันมาว่า มีเส้นทางลับในตำนานที่เชื่อมระหว่างเมืองไทยกับหมู่บ้านของกู ถึงเวลาหลังเที่ยงคืนที่ฟ้าปิด ถ้าเป็นช่วงเวลาหลังจากกองทัพออกมาทำรัฐประหารก็ยิ่งดี ให้มาวิ่งวนรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในทิศทวนเข็มนาฬิกา วิ่งวนแล้วเร่งความเร็วไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งอุโมงค์ทะเลลุมิตีเปิดออก ร่างเราจะถูกดูดกลับไปถึงบ้านได้อย่างมหัศจรรย์” (*อัลไตวิลล่า*, 2564, หน้า 57) การทะเลลุมิตีของทั้งคู่เพื่อนำเรื่องเล่าในสังคมไทยช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ไปเชื่อมต่อสังคมอัลไตวิลล่า ในช่วงที่เกิดการรัฐประหาร และเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบเผด็จการ ลักษณะที่สอง คือการเดินทางข้ามประเทศ ดังเรื่อง *แปดปีหลังจากนั้น* ของ ฌนาธร ขาวสนธิ ตัวละครเดินทางจากประเทศหนึ่งข้ามไปอีกประเทศหนึ่งที่เป็นสังคมดิสโทเปีย คือ การเดินทางไปยังประเทศอินเดียเพื่อแสดงให้เห็นว่าอินเดียเป็นประเทศที่เคยตกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณานิคม ชุมชนที่ตัวละครเดินทางไปเยือนคือชาวราสต้า เป็นสังคมเมืองกลางหุบเขา ที่นั่นมีแต่ความรุนแรงจากสถานการณ์ทางการเมือง จนส่งผลไปสู่การปิดเมือง การขาดแคลนทรัพยากร และการต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอดของผู้คน สุดท้ายตัวละครก็กลายเป็นหนึ่งของพลเมืองที่ต้องดิ้นรนต่อสู้อยู่ในเมืองนี้ จนเมื่อเมืองกลับมาเปิดอีกครั้งหลังความพ่ายแพ้ของขบวนการประท้วง ตัวละครจึงสามารถเดินทางกลับบ้านของตนเองได้

1.1.2 การดำเนินเรื่องผ่านวิกฤตการณ์ทางสังคม และการเมือง ดังนวนิยายเรื่อง *สุสานสยาม* ของปราปต์ เล่าเรื่องของสังคมสยามอลังการในช่วงที่มีความสั่นคลอนทางการเมือง ผ่านแผนแม่บทสยามตึงสติ

วรรณซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ควบคุมประชาชน แผนแม่บทสยามตึงตึงวรรณยังเป็นตัวชี้วัดถึงคุณค่าบางประการของพลเมืองชาวสยามอสังการแต่ละคน และจะจัดการกับประชาชนผู้เห็นต่าง ดังที่ว่า “กูสะใจ มึงจะให้กูเจียบทำไม ไอ้คุณ! มีย่างที่ไหน โรงงานมันก็เจริญดีอยู่แล้ว เสือกตั้งท่าจะประท้วงให้เลิกใช้แผนแม่บทสมควรแล้วที่พวกมันโดนคดีเข้าตะรางกันไปให้หมด” (สุสานสยาม, 2563, หน้า 79) การสร้างแผนแม่บทสยามตึงตึงวรรณเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดปมขัดแย้ง หรือวิกฤตอื่นตามมา เช่น โรควันเนา การตามล่าอดีตผู้ใต้ถึง เป็นต้น

นวนิยายเรื่องเมืองในหมอก ของ อนุสรณ์ ตีปยานนท์ เล่าเรื่องการเกิดวิกฤตหมอกพิษที่เข้ามาปกคลุมเมือง ทำให้ประชาชนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การใช้ชีวิต โครงสร้างสังคม และอื่น ๆ หมอกพิษได้เข้ามาแทนที่ปัญหาอื่น ๆ ในสังคม ความสนใจของคนพุ่งไปยังปัญหาหมอกพิษเพียงอย่างเดียว เมื่อหมอกพิษเข้าปกคลุมเมืองแบบเบ็ดเสร็จ เมืองจึงกลายเป็นเมืองในหมอก ดังนี้ “การเดินเล่นไปตามท้องถนนเป็นการฆ่าตัวตายอย่างช้า” (เมืองในหมอก, 2564, หน้า 45) การสร้างภาวะวิกฤตหมอกพิษ เป็นการสร้างปมปัญหาภายใต้วิกฤตการณ์อื่น ๆ อีกชั้น ทั้งที่เป็นของรัฐ และของประชาชน ทั้งหมดดำเนินอยู่ภายใต้ภาวะวิกฤตหมอกพิษ สุดท้ายตัวละครก็สามารถแก้ปัญหานี้ได้

1.1.3 การดำเนินเรื่องผ่านความฝันของตัวละคร เป็นการเล่าแบบกึ่งจริงกึ่งฝัน ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ประพตการณ์ ของนิธิ นิธิวีรกุล ผู้แต่งเผยให้เห็นความพรั่เลือนของเรื่องนี้ว่า “คล้ายภาพตกค้างจากความทรงจำพรั่เลือน สะเปะสะปะไปบนพรมแดนที่ไม่อาจแน่ใจได้ว่าเป็นความฝันหรือความจริง พอรู้สึกตัวประพติจึงจ้วเจียขึ้นในแสงยามโพล้เพล้ มองไปรอบ ๆ ถนนว่างเปล่าจากหลังรถกระบะที่เขาอาศัยมาจากการโบกที่สถานีน้ำมันแห่งหนึ่ง” (ประพตการณ์, 2561, หน้า 11) ความพรั่เลือนส่งผลให้ตัวละครประพติจึงต้องเดินทางไปยังสังคมดิสโทเปียที่ชื่อว่า พาราไดซ์ซิตี ซึ่งเป็นเมืองที่เขาไม่รู้จัก ก่อนมาเขาประสบอุบัติเหตุรถชนที่ประตูเมือง จนทำให้เขาหลุดมาอยู่ที่สังคมพาราไดซ์ เมืองนี้มีความวุ่นวายเป็นอย่างมาก ตอนท้ายตัวละครประพติจึงเป็นคนนอกไม่สามารถเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐได้ ในขณะที่เล่าเรื่อง ผู้อ่านจะสัมผัสถึงการเล่าเรื่องของตัวละครที่มีลักษณะกึ่งมีสติกึ่งฝัน คล้ายสังคมที่เราคุ้นเคย และจะหวนคิดถึงสังคมนั้น

ในตอนจบของเรื่อง นวนิยายแนวดิสโทเปียมักจบด้วยความสิ้นหวัง แม้จะดูมีความหวังแต่ก็เป็นความหวังที่ส่วนหนึ่งก็ถูกกำกับโดยรัฐ ดังตอนจบเรื่องของนวนิยายในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงตอนจบของนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560

ชื่อนวนิยาย	จบด้วยความสิ้นหวัง	จบด้วยความหวัง
ประพตการณ์	ตัวละครเอกซึ่งเป็นคนจากนอกสังคมถูกประชาชนด้วยกันเองกำจัด (เรื่องเล่าในสังคมพาราไดซ์) / ตัวละครเอกถูกกำจัดตามกระบวนการกฎหมาย (เรื่องเล่าโลกสมมติ)	

อนุสาวรีย์	รัฐทำให้การจลาจลสงบลง ด้วยการสร้างอนุสาวรีย์ที่มุ่งเชิดชูคุณค่าของแรงงานเพื่อครอบงำพลเมืองให้ทำงานเพื่อรัฐต่อไป	
สุสานสยาม	ตัวละครเอกซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐและเคยรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐไม่ศรัทธารัฐอีกต่อไป จึงพยายามหลบหนีออกนอกประเทศ	
อัลไตวิลล่า	ตัวละครเอกจากโลกสมมติที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผู้ปกครองอัลไตวิลล่าถูกผู้นำรัฐเผด็จการจับเข้าโรงพยาบาลจิตเวช	
เมืองในหมอก		ตัวละครเอกที่เป็นกึ่งตัวแทนรัฐ กึ่งประชาชนได้ค้นพบแหล่งน้ำธรรมชาติซึ่งนำไปสู่การคลี่คลายปัญหาหมอกพิษในที่สุด
แปดปีหลังจากนั้น	แม้ตัวละครเอกหลุดพ้นจากพื้นที่ปิดตาย แต่ก็แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่พยายามต่อสู้ต่อรองกับอำนาจรัฐก็ยังพบกับความพ่ายแพ้ต่อไป	
WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก	ตัวละครเอกที่ทำอาชีพโสเภณีขายไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปัญหาต่าง ๆ ที่เขาพบเห็นมาตั้งแต่วัยเด็กได้	

1.2 การนำเสนอสังคมดิสโทเปียผ่านฉาก นอกจากการนำเสนอผ่านโครงเรื่องเพื่อให้เห็นสังคมดิสโทเปียที่เด่นชัดขึ้น ผู้เขียนยังนำเสนอสังคมดิสโทเปียผ่านฉากที่มีความโดดเด่นด้วย ดังนี้

1.2.1 การนำเสนอผ่านฉากในโลกสมมติ ฉากในโลกสมมติเป็นฉากที่ผู้เขียนสมมติขึ้นซึ่งไม่ได้อิงกับโลกแห่งความเป็นจริง ตัวอย่าง การสร้างฉากในสังคมพาราไดซ์ซิตี ผู้เขียนสร้างฉากที่เป็นเมืองเล็ก ๆ ไม่ระบุชื่อ ให้มีสภาพแห้งแล้ง เว้งว้าง อาคารส่วนใหญ่เป็นทรงสูง มีถนนตัดผ่านเมืองเส้นเดียว ภายในอาคารไม่มีการตกแต่งนอกจากรูปประธานาธิบดี เพื่อเน้นย้ำเมืองที่รัฐครอบงำประชาชนทุกพื้นที่ โดยไม่ให้สิ่งอื่นเข้ามามีอิทธิพลเหนือกว่า ตัวนี้ “กลืนหย้าแห่งโขยอยู่ในอากาศที่พลันหลายไปจากความร้อนระอุ จู่ ๆ คล้ายว่าลมพัดได้สลับเปลี่ยนผ้าคลุมของท้องฟ้าปลายฝนที่ร้อนอบอ้าวเป็นต้นฤดูหนาวที่แห้งและเย็น สักระยะหนึ่งของการก้าวเดินไปตามถนน เมื่อหันกลับไปมอง ภาพรถยนต์และป้ายชื่อเมืองเอียงกะเท่เร่ยังอยู่ที่เดิม และที่สุดขอบฟ้า นั่นคือความเว้งว้างไร้จุดสิ้นสุด” (ประพุดติการณ, 2561, หน้า 39) หรือการสร้างฉากสังคมคอมมูนในเรื่อง อนุสาวรีย์ ของ วิภาส ศรีทอง ผู้อ่านจะเห็นฉากแห่งหนึ่ง ไม่ระบุชื่อ มีกำแพงรั้วรอบขอบชิดคล้ายค่ายทหาร มีแรงงานชายที่กำลังทำงานอย่างแข็งขัน ด้วยสำนึกถึงคุณค่าในฐานะแรงงาน พวกเขาไม่ไฝ่ฝันถึงอนาคตขณะที่ภายนอกกำแพงกลับเป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่ ไม่มีชุมชนอื่นมาคั่น เพื่อเปรียบเทียบกับเห็นสังคมภายในกำแพงที่ไร้สีสัน เต็มไปด้วยกฎระเบียบ ขาดอิสระ กับสังคมภายนอกกำแพงที่มีความอิสระ

1.2.2 การสร้างฉากในโลกแห่งความเป็นจริง การสร้างฉากในโลกแห่งความเป็นจริงจะอิงกับฉากที่มีอยู่จริงหรือฉากที่ผู้อ่านคุ้นเคยอยู่แล้ว เพียงแต่ฉากที่ปรากฏอาจดูแปลกตาไป ดังนวนิยายเรื่อง *เมืองในหมอก* ของ อนุสรณ์ ตีปยานนท์ ผู้แต่งสร้างฉากเมืองใหญ่ที่ผู้คนเคย ต่อมาก็เกิดหมอกพิษปกคลุมไปทั้งเมืองทุกอย่างกลายเป็นสีขาวโพลน คมชัดจรรยไพบหมด ดังตัวอย่าง “ทุกสิ่งล้วนเป็นสีขาวสะอาดตา เครื่องแบบของพนักงานในโรงงานแห่งนี้ขาวจนเขาแทบตาคับแต่แรกเห็น รวมถึง ทุกสิ่งทุกอย่างในโรงงาน เสาสีขาว ผนังสีขาว หลังคาสีขาว จานข้าวสีขาว แก้วน้ำสีขาว แม้แต่ช้อนก็เป็นช้อนกระเบื้องสีขาว เครื่องดื่มชนิดเดียวที่อนุญาตให้ดื่มได้ที่คือนมสีขาวบริสุทธิ์” (*เมืองในหมอก*, 2564, หน้า 23) การสร้างฉากเมืองในหมอกเป็นฉากที่อยู่ใกล้ตัวผู้อ่าน แต่มี “ความแปลกปลอม” เข้ามาควบคู่กับปัญหาต่าง ๆ เช่น จำนวนของโรงงานที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน หรือสวนสัตว์ที่ถูกทิ้งร้าง สื่อสารถึงความล้มเหลวในการพัฒนาของรัฐ เมื่อเกิดหมอกพิษจึงช่วยให้รัฐเบี่ยงเบนความสนใจของพลเมืองจากสถานการณ์ที่รัฐจัดการไม่ได้ และเริ่มเห็นว่าพลเมืองเริ่มขาดความเชื่อมั่นในรัฐ รัฐจึงพยายามโน้มน้าวให้พลเมืองเชื่อใจอีกครั้งว่าจะสร้างนวัตกรรมช่วยกำจัดหมอกพิษ ซึ่งผู้อ่านคงคาดคะเนได้ว่าผลที่ได้รับย่อมไม่ต่างกัน นอกจากนั้นยังมีการสร้างฉากสังคมนิเวศโทรโพลิส หรือสังคมนอกเขตพัฒนาที่อยู่นอกเมืองให้มีความตรงกันข้ามกับฉากในเมือง ดังนวนิยายเรื่อง *WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก* ของ บริษฏ์ พงศ์วัชร ผู้แต่งสร้างฉากสังคมนิเวศโทรโพลิส ที่ดูสกปรก เวิ้งว้าง ผู้คนอาศัยอยู่จำนวนมาก แต่ล้วนทุกข์ยาก เกิดจากการใช้วาทกรรมของรัฐเพื่อพัฒนาสังคม แต่เกิดความล้มเหลว ดังนี้ “ลืมไปว่าแถวนี้ใกล้กับพื้นที่รัศมีหนึ่งร้อยกิโลเมตรแห่งความเวิ้งว้าง ซื่อพังแล้วชนชนลูกนี้ถูกตั้งโดยหน่วยงานรัฐบาลซึ่งไล่เวนคืนที่ดินแถบนั้นทั้งหมด รวมทั้งชายฝั่งทะเลไล่ลงไปถึงทางทิศใต้ เพื่อสร้างศูนย์อวกาศแห่งชาติที่พวกแม่งใช้ขึงปั่นกระดอตอนทีกระสวยอวกาศพุ่งขึ้นฟ้า ‘นี่เป็นหนทางเพียงหนึ่งเดียวที่ประเทศจะรอดพ้นจากวิกฤต’ พวกมันคนหนึ่งเคยแถลงไว้แบบนั้น” (*WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก*, 2564, หน้า 49)

การสร้างฉากในสังคมนิเวศโทรโพลิส สื่อสารให้เห็นว่า การพัฒนาของรัฐเน้นขยับหรือเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ โดยไม่คิดแก้ไข รัฐมุ่งเวนคืนที่ดินโดยอ้างว่าทำเพื่อประเทศอีกส่งผลให้พื้นที่ที่รัฐเข้าไปพัฒนามีแต่ความเวิ้งว้าง สุดท้ายก็ถูกปล่อยปละละเลยให้กลายเป็นเมืองที่สกปรก

2. การสร้างตัวละครให้เป็นภาพตัวแทนกลุ่มคน และสถาบันรัฐ

แนวคิดดิสโทเปียมักนำเสนอให้เห็นภาพของสังคมที่มีกลุ่มคนสองมิติ กลุ่มแรก คือ ภาพของพลเมืองที่ถูกจำกัดเสรีภาพ และความคิด ถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ ถูกจำกัดความเป็นปัจเจก ขาดความเท่าเทียม ถูกมองว่าโลกแบบดิสโทเปียเป็นโลกแบบยูโทเปีย เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่สองคือกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมักเป็นภาพด้านลบ เช่น รัฐเผด็จการวิถีชีวิตประชาชน คอยสอดส่องพฤติกรรมมนุษย์ รวมไปถึง การควบคุมวิธีการคิดของพลเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาตัวบทวรรณกรรมก็พบว่าการสร้างตัวละครขึ้นมาเพื่อให้เป็นภาพตัวแทนกลุ่มคนและสถาบันรัฐตามแนวคิดดิสโทเปียอย่างชัดเจน ซึ่งคำว่า ภาพตัวแทนในที่นี้ อาจไม่ใช่ภาพที่เป็นจริง ทำได้เพียงคล้ายคลึงเท่านั้น เป็นภาพที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นภาพแทนความจริงหรือแทนภาพต้นแบบ

ผู้เขียนจะเลือกนำเสนอเพียงบางด้านเท่านั้น (ดารพร ศรีม่วง, 2556, หน้า 20) ดังในนวนิยายเรื่อง อัลไควลล่า ของ จักรพันธุ์ กังวาท นำเสนอให้เห็นภาพของผู้นำที่ไม่น่าเลื่อมใสผ่านบทสนทนาโจมตีคู่ตรงข้ามเพื่อแสดงตนว่า เป็นคนดีที่เข้ามาจัดการกับคนชั่วได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“วันนี้เป็นนิมิตหมายอันดีที่เราเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น ‘อัลไควลล่า’ ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะไม่ทำให้การยึดอำนาจครั้งนี้เสียเปล่า พี่น้องทั้งหลาย! ประชาชาติของเราเป็นแผ่นดินพันธุ์ที่ยิ่งใหญ่ และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานหลายพันปี นับจากอพยพมาจากเทือกเขาอัลไต ต่อจากนี้เป็นช่วงเวลาที่เราจะกอบกู้ศักดิ์ศรีของบรรพบุรุษ ข้าพเจ้ามีปณิธานแน่วแน่ที่จะนำพาหมู่บ้านของเราเดินทางก้าวไกลไปสู่การเป็นชาติมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก” (อัลไควลล่า, 2564, หน้า 110)

พฤติกรรมของผู้นำด้านลบ ที่เน้นสร้างภาพหลอกลวงประชาชน เช่น การนำเสนอตัวเองว่าเป็นผู้ที่ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ทั้ง ๆ ที่เป็นเสียเอง แสดงตนว่ารักชาติแต่กลับทุจริต ทั้งในแง่งบประมาณ การเข้าสู่อำนาจ และการแทรกแซงการเคลื่อนไหวของประชาชน ดังตัวบทนำเสนอให้เห็นภาพของรัฐเผด็จการผ่านพฤติกรรมของพลเมืองที่ยืนสงบนิ่งเหมือนหุ่นขี้ผึ้ง เพื่อฟังการแถลงนโยบายประจำวันของรัฐ ส่งผลให้สังคมพาราไดซ์ซิตีกลายเป็นเมืองร้างชั่วคราว ดังนี้

จงทำตามกฎโดยไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งกฎนั้นก็ผสมผสานระหว่างกฎหมายและข้อกำหนดของศาสนานั้นแหละ และท่านประธานาธิบดีก็ไม่ได้นำแค่เพียงข้อกำหนดศาสนาเดียวมาใช้เท่านั้นนะ ท่านใช้ข้อกำหนดของทุกศาสนารวมกัน เพราะยังงี้ ๆ ทุกศาสนาก็ล้วนสอนให้ทุกคนเป็นคนดีอยู่แล้วถูกไหม? หลังจากนั้นก็มีคนทยอยกันมาเรื่อย ๆ มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการ แต่ท่านยังดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีอยู่ จนกระทั่งพาราไดซ์ซิตีกลายเป็นเมืองที่ปลอดอาชญากรรม เมืองเดียวในสาธารณรัฐ ทุกเสียงจึงเริ่มระงมให้ท่านกลับสู่สนามการเมืองระดับชาติ ทุกคนอยากเห็นท่านบริหารประเทศให้เป็นเหมือนเมืองนี้ (ประพจน์, 2561, หน้า 116)

การสร้างภาพแทนของรัฐข้างต้น ทำให้เห็นการปกครองที่เป็นแบบอำนาจนิยม พลเมืองขาดเสรีภาพได้แต่แสดงท่าทียอมรับอำนาจรัฐ รัฐยังสร้างภาพให้พลเมืองรับรู้ว่าเป็นรัฐแห่งความหวัง ซึ่งในความเป็นจริงกลับตรงกันข้าม ดังการแถลงนโยบายการวิจัยหมอกพิษว่าจะผลักดันหมอกพิษออกจากเมือง หรือการผลิตอาหารเทียมในช่วงที่เกิดวิกฤตอาหาร ที่รัฐทำไปก็เพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของพลเมืองจากนโยบายอื่น ๆ ที่รัฐดำเนินการแล้วเกิดความล้มเหลว เช่น การจัดการแก้ปัญหาอาชญากรรมแต่ไม่ประสบความสำเร็จ หรือการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขที่เกิดความล้มเหลว เป็นต้น ด้วยการให้ความหวังว่าจะกอบกู้ปัญหาวิกฤตหมอกพิษเพื่อปิดเบี่ยงความล้มเหลวของตน การแสดงภาพแทนเช่นนี้ก็เพื่อไม่ให้ประชาชนเกิดความสงสัยหรือเคลือบ

แคลงในตัวรัฐ ดังตัวบทที่นำเสนอไว้ดังนี้ “อาหารที่ผู้คนในเมืองกินนั้นล้วนเป็นอาหารที่ได้มาจากห้องปฏิบัติการ พวกเขาต่อสู้กับมลพิษทางอากาศและรับเอาอาหารประดิษฐ์ที่มาจากสิ่งมีชีวิตเทียม” (เมืองในหมอก, 2564, หน้า 52)

นอกจากสร้างตัวละครรัฐแล้ว ตัวบทยังมีการสร้างตัวละครพลเมืองให้มีภาพที่หลากหลายด้วย ทั้งผู้ยอมจำนนและผู้ต่อต้าน ที่มีจุดจบแตกต่างกันไป แต่แสดงภาพที่ไร้ความสุขเหมือนกัน ฝ่ายผู้ยอมจำนนต่อรัฐนั้นจะมีชีวิตรอด แต่ก็ไม่ได้มีชีวิตที่ดีนัก ดังเรื่อง แปดปีหลังจากนั้น สร้างภาพแทนของพลเมืองนอกเขตพัฒนาที่ยอมจำนนต่อรัฐ ทั้ง ๆ ที่รัฐสร้างความยุ่งยากไว้ให้พวกเขาเป็นอย่างมาก ขณะที่ผู้ต่อต้านรัฐก็ต้องพบกับหายนะในชีวิต ดังเรื่อง *WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก* ตัวละครเอกเป็นโสเภณีที่ถูกกลั่นแกล้งจากเจ้าหน้าที่รัฐ จนต้องเสียชีวิต ดังนี้ “พวกมันสองคนหามกระจกยาวเข้ามาในห้องนอนจำลองวางลงข้างเตียงในแนวตั้ง แล้วทั้งหมดหกคนก็ลากเก้าอี้จากแผนกออฟฟิศมานั่งล้อมฉากกันด้านตรงข้ามผม หัวหน้าของพวกมันนั่งเก้าอี้ตัวหน้าสุด ล้วงปืนจากข้างเอวมาถือไว้ในมือ ลูบไล้กับเงาตัวเองในกระจก พระเจ้ามุดลงไปในส่วนล่างสุดของบาน เธออยู่ตรงกลาง ส่วนเดซี่อยู่ส่วนบน ทั้งหมดกำลังใช้ลิ้นกับเงาสะท้อน จูบและสัมผัส” (*WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก*, 2564, หน้า 169) หรือเรื่องประพจน์การณ์ ตัวละครเอกเดินทางมาเยือนพื้นที่ใหม่คือสังคมพาราไดซ์ซิตี แต่กลับถูกจับตาว่าเป็นภัยต่อความมั่นคง เพราะต่อต้านอำนาจรัฐ เขารุมทำร้ายอย่างรุนแรง เมื่อหาทางหลบหนี ก็ถูกลอบยิง เมื่อใกล้พบกับจุดจบของชีวิต เขาตระหนักได้ว่าสังคมแห่งนี้ไม่ใช่สังคมที่น่าอยู่อีกต่อไป ดังตัวอย่าง “สถานที่แห่งนี้ เมืองแห่งนี้ ไม่ใช่สถานที่ของคุณอีกต่อไป คุณแค่ได้รับอนุญาตให้อยู่ แต่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่ง ไม่ได้มีฐานะทางสังคมใด ๆ เมื่อคุณแตกต่างจากพวกเขา ออกไปจากเมืองนี้เถิด” (*ประพจน์การณ์*, 2561, หน้า 176) ทำให้เห็นว่า แม้จะเป็นคนภายนอก หากต่อต้านรัฐก็พบจุดจบเหมือนกับคนข้างใน บ้างก็กลายเป็นผู้ป่วยจิตเวช สรุปคือทั้งผู้ที่อยู่ในพื้นที่เดิมหรือผู้มาใหม่ หากต่อต้านรัฐจะพบกับจุดจบที่เลวร้าย หลายคนจึงต้องยอมจำนนต่อรัฐ แสดงให้เห็นภาพแทนของรัฐที่มีอำนาจต่อประชาชนอย่างชัดเจน

“มึงลืมแล้วหรอที่นี่ที่ไหน โรงพยาบาลบ้าไวย์ ไม่มีหอรอกเหตุผงเหตุผล อะไรก็เกิดขึ้นได้ทั้งนั้น กูอยู่ที่นี้มานานแล้วเป็นสิบปี กูรู้ดี ยิ่งเวลาไอ้จ๊อดมันเล่าเรื่องเมืองอัลไตรีลล่ำให้ฟัง ทุกคนต้องเชื่อ ห้ามสงสัย ห้ามเถียง ห้ามคิดต่าง ใครลองดีกับมันรับรองโดน...อย่างที่มีงเจอ กูเห็นมาหลายรายแล้ว ไม่โดนคนป่วยด้วยกันรุมกระที่บ ตอนดึก ๆ อย่างนี้จะมีเจ้าหน้าที่มาจับตัวถึงห้องนอนเอาไปบำบัดด้วยการช็อตไฟฟ้า คงจะทรมานน่าดู เพราะได้ยินเสียงโหยหวนแว่วมาเลย นี่คือนี่กูยังเสียว ๆ อยู่เลยว่ามีงอาจโดนอุ้มไปเพราะเถียงกับไอ้จ๊อด” (*อัลไตรีลล่ำ*, 2564, หน้า 276)

3. การอิงกับวาทกรรมทางสังคม

วาทกรรม (Discourse) ในความหมายของ Michel Foucault คือ ความรู้และความจริงที่มีอิทธิพลและมีอำนาจในตัวเองในการกำหนด และบงการสิ่งต่าง ๆ มักมีจุดกำเนิดจากกลุ่มคนที่สังคมเชื่อว่ามี

ความสามารถและเข้าถึงสังคมได้ สังคมในแต่ละยุคผ่านอุปโลกน์ชุดความรู้ขึ้นเป็นสังคม ที่ไม่มีความเป็นสากลเพราะความเป็นสากลนั้นต้องมีเอกภาพในตัวเอง ไม่เปลี่ยนแปลงหรือผันแปรไปตามกาลเวลา (เพ็ญพรรณ เพ็ญพวย, 2562, หน้า 183) นวนิยายไทยนำเสนอสังคมดิสโทเปียผ่านการอิงวาทกรรมต่าง ๆ ที่เลื่อนไหลอยู่ในสังคมได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งช่วยขบขันสังคมดิสโทเปียที่ชัดขึ้น

3.1 วาทกรรมการพัฒนา วาทกรรมการพัฒนาเป็นรูปแบบของวาทกรรมที่รัฐ และนายทุนเข้ามาจัดการกับพื้นที่โดยมิได้คำนึงถึงวิถีชีวิต หรือรูปแบบวัฒนธรรมของคนในสังคม (จินตหรา ช้วยชาติ, 2558, หน้า 10) โดยเน้นการพัฒนา พร้อม ๆ กับการเก็บกด ปิดกั้น และกดทับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสังคมแบบอื่น ๆ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549, หน้า 6) การนำเสนอสังคมดิสโทเปียผ่านวาทกรรมการพัฒนา ดังปรากฏในนวนิยายเรื่อง *WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก* เรื่องนี้แสดงให้เห็นการใช้วาทกรรมการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ดังการสร้างโครงการกระสวยอวกาศในเมืองหลวง รัฐให้เหตุผลว่าเพื่อพัฒนาสังคมไปสู่สังคมนิเวศโทรโพลิส เมื่อสร้างเสร็จแล้วจะทำให้ประชาชนอยู่กันอย่างสุขสบาย เมื่อประชาชนยอมจำนนด้วยเหตุผล โครงการกระสวยอวกาศก็กลายเป็นโครงการที่เกิดความชอบธรรม มีการปล่อยกระสวยอวกาศบ่อยครั้งจนส่งผลกระทบต่อประชาชนในที่สุด ดังที่ว่า “แล้วจากนั้นก็มีการปล่อยกระสวยอวกาศพุ่งขึ้นฟ้าปีเว้นปี ทุกชีวิตโคจรรอบกระสวยอวกาศ ทุกคนพูดถึงแต่เรื่องนี้เท่านั้น ห้ามเหว” (*WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก*, 2564, หน้า 102) สิ่งที่ถูกปิดกั้นก็คือการสร้างโครงการกระสวยอวกาศในเมืองหลวง ส่งผลกระทบเป็นอย่างมากต่อคนในพื้นที่ มีการเวนคืนพื้นที่จนเกิดพื้นที่หนึ่งร้อยกิโลเมตรแห่งความว่างเปล่า และการแบ่งแยกพื้นที่ในเขตพัฒนา และนอกเขตพัฒนา โครงการกระสวยอวกาศยังทำให้เกิดปัญหาด้านไฟฟ้า พลังงาน ซึ่งรัฐก็รู้ดี แต่พยายามครอบงำประชาชนโดยให้เหตุผลว่าโครงการดังกล่าวจะนำไปสู่สังคมที่ดีกว่า ซึ่งอันที่จริงรัฐย่อมรู้ว่า การจัดโครงการสังคมนิเวศโทรโพลิสเกิดความล้มเหลวมาหลายครั้ง แต่ก็ทำให้พลเมืองยอมรับวาทกรรมนี้ได้จากการเห็นซากความทรงจำของสังคมนิเวศโทรโพลิสที่ผ่านมา ตอกย้ำให้ประชาชนเห็นว่าตนเองยังอยู่ในสังคมด้อยพัฒนา วาทกรรมการพัฒนาจึงเน้นไม่ให้ประชาชนตั้งคำถามต่อความจำเป็นในการพัฒนา

หรือการใช้วาทกรรมการพัฒนาเพื่อผลักดันให้แรงงานอุทิศตนให้แก่สังคม แม้จะถูกเอารัดเอาเปรียบและไร้เสรีภาพ ดังที่รัฐสร้างอนุสาวรีย์ดัชนีภาพเพื่อควบคุมชาวคอมมูนไม่ให้สร้างความวุ่นวายครั้งแล้วครั้งเล่า โดยโน้มน้าวให้เห็นว่า สร้างอนุสาวรีย์ดัชนีภาพขึ้นเพื่อแสดงความเป็นหนึ่งเดียว “แผ่นดินในหัวใจและชีวิตใหม่อันสุขสานต์” (อนุสาวรีย์, 2561, หน้า 134 - 135) ยังมีการแต่งเพลงปลุกใจเพื่อครอบงำประชาชน ทำให้ชาวคอมมูนรู้สึกว่ามีคุณค่าเมื่อทำงานให้รัฐ อันแสดงให้เห็นถึงการถูกครอบงำด้วยวาทกรรมของรัฐอย่างสมบูรณ์ โดยลืมไปว่า การสร้างอนุสรณ์สถานไม่ได้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ดังที่ว่า “มีหลายคนมองกิจกรรมนี้ว่าเปล่าเปลือง เป็นการสร้างสิ่งไร้สาระ ไร้ความหมายที่สุด เหมือนสร้างเรือลำใหญ่โตนบนผืนทะเลทราย” (อนุสาวรีย์, 2561, หน้า 133)

3.2 วาทกรรมความมั่นคง กระบวนการประกอบสร้างความมั่นคง เกิดขึ้นจากการที่ผู้พูดอาศัยเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์และกรอบทางวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดทางสังคมอยู่ก่อนแล้ว มาสร้างพลังทาง

วัฒนธรรม และผูกโยงกับวาทกรรมชุดอื่น ๆ เรื่องเล่าความมั่นคงยังมาจากสถานะทางอำนาจของผู้พูด ซึ่งโยงใยกับสถาบันที่ผูกขาดความรู้ด้วยความมั่นคงด้วย เช่น กองทัพ ตำรวจ หรือนักวิชาการ หรือ ‘ผู้เชี่ยวชาญ’ ด้านความมั่นคง ส่งผลให้ประเด็นความมั่นคงนั้น ๆ ฟังแล้วน่าเชื่อถือ คุณเป็นเรื่องจริงโดยไม่ต้องโต้เถียง กระบวนการนี้สิ้นสุดเมื่อผู้ฟังพยักหน้ายอมรับว่า พวกเขากำลังเผชิญภัยคุกคามความมั่นคงดังที่ผู้พูดกล่าวไว้ ซึ่งต้องจัดการให้ได้ อำนาจของวาทกรรมความมั่นคงนี้ ทำให้ความมั่นคง หรือภัยคุกคามของคนกลุ่มหนึ่งปรากฏเด่นชัด แล้วก็บดบังความมั่นคง หรือภัยคุกคามของคนกลุ่มอื่นไปด้วย โดยเฉพาะ ผู้ด้อยอำนาจ (จันจิรา สมบัติพูนศิริ, 2562, ออนไลน์) ดังเรื่อง *ประพจน์การณ* ตัวยกแห่งการใช้วาทกรรมความมั่นคงของรัฐที่พยายามครอบงำความคิดของประชาชนให้อยู่ในจุดที่รัฐปกครองง่าย รัฐมีนโยบายให้ประชาชนในสังคมพาราไดซ์ซีดีเกิดความมั่นคงด้วยการออกกฎหมายให้ประชาชนต้องปฏิบัติตาม เพื่อให้เป็นหนึ่งเดียวกับรัฐ การยอมรับวาทกรรมของรัฐสื่อสารจากพฤติกรรมของประชาชนที่ต่างพากันหยุดกิจกรรมที่ทำ และยืนสงบนิ่งเหมือนหุ่นในช่วงหนึ่งเพื่อฟังการแถลงนโยบายประจำวันของรัฐทางโทรทัศน์ ตัวยกนำเสนอให้เห็นผลของผู้ที่ต่อต้านความมั่นคงของรัฐว่าจะถูกกำจัด วาทกรรมนี้ทำให้สังคมตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐอย่างแท้จริง

3.3 วาทกรรมเด็กดี วาทกรรมเด็กดีประกอบสร้างมาจากแบบเรียนเพื่อครอบงำเด็กให้เห็นคุณลักษณะของความเป็นเด็กดี เมื่อเด็กปฏิบัติตามแล้วจะได้รับคำชื่นชมและยอมรับจากผู้ใหญ่หรือปรากฏผลดีแก่ตัวเด็กเอง และผู้อื่น ซึ่งมีวาทกรรมย่อยอื่น ๆ แวดล้อมด้วย เช่น วาทกรรมชาติ นำเสนอภาพของชาติเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และเกิดความรัก ความภูมิใจ การหวงแหนและสื่อถึงแนวปฏิบัติ วาทกรรมศาสนา นำเสนอภาพของสถาบันศาสนาที่มีการทำนุบำรุง เชิดชูประเพณีวัฒนธรรมของชาติ ผู้คนทำตัวเป็นประโยชน์ หรือวาทกรรมระบบอาวุโส นำเสนอเด็กที่มีความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว โรงเรียนและสังคม ทั้งหมดนี้เพื่อทำให้เด็กเชื่อฟัง รู้กาลเทศะ และมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นต้น (มารีชา หมดหนิ, 2565, หน้า 158 - 159) ดังเรื่อง *สุสานสยาม* มีการอิงวาทกรรมเด็กดีในช่วงที่เกิดสถานการณ์โรคระบาดที่ทำให้คนกลายเป็นขอมบี้ ตัวละครครูกรุณา ตัวแทนของชนชั้นปกครองพยายามทำให้เยยรง ซึ่งรอดพ้นจากเหตุการณ์ความรุนแรงในตอนที่คนกลายเป็นขอมบี้มีบุคลิกที่พิเศษกว่าคนอื่น คือจัดวางให้เป็น “เด็กดีแห่งสยาม” ที่ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ และปฏิบัติตามนโยบายที่ผู้ใหญ่วางไว้อย่างเคร่งครัด ดังตัวอย่างการใช้ภาษาต่อไปนี้ “คราวนี้ลูก ๆ คงจะรู้แล้วว่าในสยามอลังการของเรานั้น ที่จริงไม่ได้อันตรายอย่างที่ใคร ๆ ว่าเลย ความปลอดภัยของลูก ๆ ขึ้นอยู่กับว่า ลูก ๆ จะประพฤติปฏิบัติตัวยังง และเชื่อฟังผู้ใหญ่ที่หวังดีหรือเปล่า” (*สุสานสยาม*, 2563, หน้า 107) การอาศัยวาทกรรมเด็กดีของรัฐ เกิดขึ้นจากรัฐพยายามโต้กลับความคิดของพวกซึ่งถึงที่มองรัฐในแง่ลบ เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ทำให้รัฐเกิดความสั่นคลอน รัฐจึงหยิบวาทกรรมเด็กดีมาใช้

3.4 วาทกรรมรัฐประหารเพื่อชาติ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2560, ออนไลน์) กล่าวว่า รัฐประหารเป็นวิถีทางการเมืองที่เกิดจากชนชั้นนำเริ่มขาดความชอบธรรมจากการยึดอำนาจของตน จึงต้องผลิตคำอธิบายใหม่ ๆ เพื่อสร้างความชอบธรรมครั้งนี้ ดังนวนิยายเรื่อง *อัลไตวิลล่า* นำเสนอให้เห็นสังคมอัลไตวิลล่าที่มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีการปะทะกันระหว่างฝ่ายเผด็จการ และฝ่ายประชาธิปไตย กลุ่มผู้นำฝ่ายเผด็จการเข้ารัฐประหารรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ชอบธรรมนัก โดยอาศัยวาทกรรมรัฐประหาร

เพื่อชาติภายหลังจากทำการรัฐประหารแล้วว่า รัฐประหารคือวิถีทางที่จำเป็นเพื่อแสดงให้เห็นว่าตนนั้นทำถูกต้อง และทำเพื่อชาติ ดังนี้ “ประเทศของเราเติบโตขึ้นมาจากการเป็นรัฐกึ่งอิสระกึ่งหมู่บ้านจัดสรร จึงมีชื่อว่าอัลไตวิลล่า แล้วการทำวิลล่าประหารก็หมายถึงการประหารความชั่วของนักเลือกตั้ง” (อัลไตวิลล่า, 2564, หน้า 199) ทั้งยังให้สัญญากับประชาชนว่า จะคืนประชาธิปไตยสู่สังคม แต่ก็ไม่เป็นดังนั้น ส่งผลให้เกิดการจลาจลในเวลาต่อมา ตัวบทสื่อสารให้เห็นว่า การใช้วาทกรรมรัฐประหารเพื่อชาติของกลุ่มผู้นำเผด็จการนั้นไม่สามารถครอบงำประชาชนได้ ประชาชนในสังคมอัลไตวิลล่ายังมีมุมมองต่อการรัฐประหารในแง่ลบอยู่ อีกทั้งกลุ่มผู้นำเองก็แสดงลักษณะของรัฐเผด็จการอย่างเข้มข้น จึงทำให้เกิดความปั่นป่วนในภายหลัง

4. การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ

โรลอง บาร์สส์ (Roland Barthes) กล่าวว่า สัญลักษณ์คือความหมาย หรือสิ่งที่อยู่รอบตัว แปรเปลี่ยนตามกาลและเงื่อนไขแวดล้อม เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะหยิบนัยความหมายให้แก่สรรพสิ่งรอบตัว สำหรับภาคปฏิบัติการของการสื่อความหมายในทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการนำเอาคติความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ สวมทับลงไปบนวัตถุสิ่งของที่มีประโยชน์ใช้สอยอยู่แต่เดิม พร้อมกับดึงเอาวัตถุเหล่านั้นเข้ามาสัมพันธ์กันจนเกิดเป็นความหมายขึ้น โดยประโยชน์ใช้สอยของวัตถุเหล่านั้นจะทำหน้าที่กลบเกลื่อนการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมมิให้โจ่งแจ้งเกินไป ในการทำงานของรูปสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายในระดับของการสื่อความหมายนี้มี 2 ระดับคือ การสื่อในระดับปัจเจกและการสื่อสารในระดับของวัฒนธรรม (นพพร ประชากุล, 2552, หน้า 322-324) ทั้งนี้ คมลักษณ์ ไชยยะ (2562, หน้า 38) กล่าวว่า การอยู่ร่วมกันในแต่ละวัฒนธรรมทำให้มีการกำหนดระบบภาษาและรหัสในการแปลความหมายระหว่างกัน รหัสทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับสัญลักษณ์เข้ากันได้ ทำให้ความหมายมีความมั่นคงภายในภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า การแปลความหมายไม่ได้ให้มาโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลของชุดการติดต่อทางสังคมแบบหนึ่ง

จากการศึกษากรณีในการนำเสนอสังคมดิสโทเปียพบว่า กลวิธีหนึ่งที่ปรากฏอย่างโดดเด่นในการนำเสนอสังคมดิสโทเปีย คือการใช้สัญลักษณ์ในการสร้างความหมาย ดังนวนิยายเรื่องแปดปีหลังจากนั้น มีการสร้างสัญลักษณ์ผ่านอนุสาวรีย์บานูบักตา สื่อสารถึงความพ่ายแพ้ของกลุ่มชายขอบหรือสังคมกลางหุบเขาต่อรัฐสมัยใหม่ ตัวบทเล่าเรื่องของพลเมืองที่ผ่านการต่อสู้มายาวนาน ตั้งแต่อดีตที่ถูกเจ้าอาณานิคมปกครอง และปัจจุบันที่ต้องต่อสู้กับรัฐบาล จนนำไปสู่การปิดเมือง ในการต่อสู้กับรัฐ มีการหยิบยกบทกวีของ “บานูบักตา” ผู้ที่เคยส่งอิทธิพลต่อคนในสังคมในอดีตมากว่า เนื้อหาในบทกวีกล่าวถึงวิถีชีวิตของผู้ที่ถูกกดขี่ และการอุทิศตนเพื่อสังคม อย่างไรก็ดี เมื่อมีการหยิบยกเรื่องนี้มาเล่าในสังคมยุคใหม่ก็สื่อสารให้เห็นท่าทีของประชาชนอย่างน่าสนใจ ประชาชนต่างแสดงภาพแทนของตนเองว่า ตนก็เป็นกวีเหมือนบานูบักตา “ทุกคนในเมืองนี้มีความเป็นกวีในตัว” แต่กลับไม่ได้สนใจบานูบักตาในฐานะกวีนัก พวกเขาบอกว่าบานูบักตาคือเทพผู้ปกป้องรักษาเมืองมากกว่า ดังนี้ “แต่ชาวเมืองส่วนใหญ่เชื่อเรื่องลึกลับมากกว่าวิญญาณของบานูบักตาคอยปกป้องเมือง และบทกวีของเขามีพลัง แม้ชาวเมืองบางคนจะไม่เคยอ่านบทกวีของเขาเลยก็ตาม” (แปดปีหลังจากนั้น, 2564, หน้า 34)

หากมองในเชิงสัญญาะ บานุกัตาเป็นตัวแทนของความยิ่งใหญ่ในอดีตที่ไม่มีความร่วมสมัย และไม่สามารถทำงานกับวัฒนธรรมปัจจุบันในสังคมกลางหุบเขาได้ ทั้งยังเป็นเครื่องหมายของชนชั้นล่างที่ต่อสู้กับรัฐด้วยมือเปล่า เมื่อไม่มีความร่วมสมัย ไม่สามารถมีผลกับวัฒนธรรมในสังคมเมืองกลางหุบเขาในปัจจุบันได้ และถูกนำมาใช้ในการต่อสู้กับรัฐอย่างฉาบฉวย บานุกัตาจึงกลายเป็นสัญญาะของอุดมการณ์ที่เข้มแข็งในอดีตที่พ่ายแพ้ต่อสังคมภายใต้รัฐสมัยใหม่ที่เมืองชายขอบต้องพึ่งพารัฐศูนย์กลาง หรือในนวนิยายเรื่อง *WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก* มีการใช้สัญญาะเกี่ยวกับปืน สื่อสารถึงอำนาจของผู้ชายในสังคม ตัวบทนำเสนอให้เห็นการใช้ปืนของเพศชายในการคุกคามเดซี โสภณชนชั้นล่างของสังคม ต่อมาเดซีขโมยปืนนี้มาทำให้เธอมีอำนาจต่อรองได้ สื่อสารให้เห็นว่า ผู้ที่มีอำนาจจึงมีสิทธิ์ต่อสู้ต่อรองเรื่องต่าง ๆ ได้ และผู้ที่ถือครองอำนาจมักเป็นผู้ชาย แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจในสังคมที่ส่วนหนึ่งยังเป็นของผู้ชายอยู่

5. การซ้อนเรื่องเล่าที่หลากหลาย

เรื่องเล่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ เรื่องจริง หรือเรื่องแต่ง อาจเป็นสารคดี เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าในจินตนาการก็ได้ พบได้ในทุกรูปแบบของการสร้างสรรค์งานของมนุษย์ เช่น ศิลปะ ถ้อยคำ นิทาน ตำนาน บทกวี งานประพันธ์ ละครเวที เพลง จิตรกรรม เป็นต้น นวนิยายร่วมสมัยในทศวรรษ 2560 นำเสนอสังคมดิสโทเปียผ่านการซ้อนเรื่องเล่าที่หลากหลาย มีทั้งเรื่องเล่าที่ซ้อนในสังคมแห่งรัฐเผด็จการ ซึ่งรัฐนำมาใช้เพื่อครอบงำสังคม และทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการที่ตนอยู่นั้นดีกว่าสังคมในเรื่องเล่า เช่น เรื่องเล่าที่ซ้อนในสังคมพาราไดซ์ในเรื่องประพจน์การณ์ ช่วงแรกตัวบทเล่าเรื่องของ “ประพจน์” ที่หลบหนีความรุนแรงจากเหตุการณ์การประท้วงในเมืองหลวงซึ่งเป็นสังคมพาราไดซ์ จากนั้นก็มีการใช้เรื่องเล่าอีกเรื่องซ้อนเข้ามา คือเรื่อง “นครคนบาป” เล่าถึงประวัติศาสตร์ของเมืองในอุดมคติให้ประพจน์ทราบ “เมืองนี้สร้างขึ้นจากความว่างเปล่าตั้งแต่เมื่อราว 20 ปีก่อน ยุคสมัยนั้นเป็นยุคที่เต็มไปด้วยผู้คนที่ไร้ศีลธรรม มีคดีฆาตกรรมเกิดขึ้นไม่เว้นวัน ท่านประธานาธิบดีต้องการแสดงให้เห็นว่าทั้งสาธารณรัฐเห็นว่าความดีนั้นยังมีอยู่ หากยังเชื่อในคุณธรรมความดี” (*ประพจน์การณ์*, 2561, หน้า 114) เพื่อโน้มน้าวให้ผู้คนยอมรับว่า สังคมที่รัฐสร้างเป็นสังคมที่ดีแล้ว หากเทียบกับเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ที่เลวร้ายกว่า เรื่องเล่า “นครคนบาป” จึงใช้เพื่อสื่อสารในเชิงลบ ในขณะที่เมืองพาราไดซ์ที่ดี แปลว่า เมืองแห่งสรวงสวรรค์ เมืองคนบาปจึงเป็นคู่เทียบที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างถึงสังคมที่เลวร้ายกับสังคมที่สวยงาม

นอกจากนี้ ยังมีเรื่อง *สุสานสยาม* ที่มีการซ้อน ‘เรื่องเล่าสยามอัตคัด’ เพื่อให้เป็นคู่เทียบกับ “สังคมสยามอลังการ” เล่าเรื่องของสังคมสยามในยุคที่ตกต่ำ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม รวมไปถึง ความมั่นคงของรัฐ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเรื่องเล่า “สยามอัตคัด” ก็ได้รับการนำเสนอใหม่จากกลุ่มซึ่งอ้างว่า มาจากแนวคิดของกลุ่มชนชั้นสูงที่ประกอบสร้างยุคสมัยแห่งความเลวร้ายของตนเพราะมีปัญหาเกี่ยวกับชนชั้นอื่น โดยนับรวมคนส่วนใหญ่ไว้ เรื่อง *อัลไทรวิส* มีการซ้อนเรื่องเล่าเกี่ยวกับสังคมนิเวศโพลิส สื่อสารถึงการพัฒนาของรัฐที่เกิดความล้มเหลว นวนิยายเรื่องแปดปีหลังจากนั้น มีการซ้อนเรื่องเล่า “เจ้าอาณานิคม” เพื่อสร้างสำนึกเชิงการเมืองให้ประชาชนปลดแอกจากการถูกควบคุมของผู้มีอำนาจ ดังนั้น “ปี 1947 อินเดียได้รับอิสรภาพ

จากสหราชอาณาจักร หลังถูกปกครองยาวนานเกือบสองร้อยปี ก่อนจะถึงเที่ยงคืนของวันที่ 15 สิงหาคม ชาว
 ะห์รลาล เนห์รู นายกรัฐมนตรีคนแรกขึ้นกล่าวสุนทรพจน์ กำลังอังกฤษ ด้วยสำเนียงบริติชที่ติดตัวเขามาตั้งแต่
 ยังกเด็ก” (แปดปีหลังจากนั้น, 2564, หน้า 183) เรื่องนี้เล่าของเจ้าอาณานิคมที่กดทับคนในสังคม ส่งผลให้สังคม
 ต่าง ๆ ต้องลุกขึ้นมาสร้างตัวตน หรือเรื่อง เมืองในหมอก มีการซ้อนเรื่องเล่านำเสนอให้เห็นความย่ำแย่ของ
 พื้นที่นอกเขตเมืองว่าเป็นดินแดนเถื่อน ดังที่ว่า “นายหมอกสีเทาจินตนาการถึงผู้คนหยาบคายดิบเถื่อน แต่
 กลับเป็นว่าทุกคนในนั้นเพียงหันมามองผู้มาใหม่ ยิ้มต้อนรับอย่างเป็นมิตรก่อนกลับสู่บทสนทนาของพวกเขา
 ทุกคนในนั้นไม่มีใครสวมใส่หน้ากากป้องกันมลพิษ แต่สิ่งที่นายหมอกสีเทาประหลาดใจอย่างที่สุดคือ สภาพ
 ภายในร้านแห่งนี้ไม่ต่างจากร้านกาแฟ ‘อรุณรุ่ง’ ในเมืองของเขา ร้านกาแฟที่เขาได้พบกับหญิงสาวผู้นั้นเมื่อ
 หลายเดือนก่อน” (เมืองในหมอก, 2564, หน้า 160)

การสร้างเรื่องเล่าของสังคมเขตนอกเมืองเข้ามาเพื่อสร้างสัญลักษณ์ของดินแดนแห่งความเถื่อน (ทั้ง ๆ
 ที่คนไม่ใส่หน้ากาก และเป็นมิตร) เพื่อให้เป็นคู่ตรงข้ามกับสังคมในเมืองที่ดีกว่า (แต่เต็มไปด้วยหมอกพิษ) ทำ
 ให้เห็นการเสียสละสังคมหรือแฝงการวิพากษ์สังคมเมืองในตัวบทไว้อย่างเจ็บแสบไม่น้อย กล่าวได้ว่า เรื่องเล่า
 นอกเมืองทำให้เห็นปัญหาในสังคมเมืองที่เด่นชัดขึ้น

การอภิปรายผล

วรรณกรรมแนวดิสโทเปียเป็นวรรณกรรมที่นำเสนอให้เห็นสังคมที่ไม่สมบูรณ์แบบ เป็นลบ ขวนหวัด
 และสิ้นหวัง เป็นสังคมที่เกิดภัยคุกคามต่าง ๆ ภายใต้รัฐเผด็จการ นักประพันธ์นำเสนอภาพสังคมดังกล่าวผ่าน
 กลวิธีทางวรรณกรรมอย่างโดดเด่น ซึ่งสัมพันธ์กับบริบทของสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2560 ที่มีการเปลี่ยนแปลง
 ทางสังคมและการเมืองอยู่บ่อยครั้ง เช่น การประสบปัญหาอาชญากรรมที่นับวันยิ่งสร้างความรู้สึกไม่ปลอดภัย
 ต่อชีวิตและทรัพย์สิน การเข้ามาของเทคโนโลยีที่มีโอกาสเป็นดาบสองคมที่อาจก่อปัญหาแก่มนุษย์ อีกทั้งยัง
 ประสบปัญหาภัยพิบัติทั้งกรณี PM2.5 และกรณี COVID 19 ซึ่งพบกลวิธีในการนำเสนอสังคมดิสโทเปียที่โดดเด่น
 ถึง 5 กลวิธี เพื่อทำให้ผู้อ่านจินตนาการถึงภาพสังคมที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น ได้แก่ 1. การอาศัยองค์ประกอบ
 วรรณกรรม ที่มีทั้งการดำเนินเรื่องผ่านโครงเรื่อง และการนำเสนอผ่านฉาก 2. การสร้างตัวละครให้เป็นภาพ
 ตัวแทนกลุ่มคน และสถาบันรัฐ เช่น ภาพตัวแทนพลเมืองที่มีทั้งผู้ต่อต้านและยอมรับอำนาจรัฐ ภาพแทนของ
 สถาบันรัฐแห่งความปลอดภัย และมีความหวัง 3. การอิงกับวาทกรรมทางสังคม ได้แก่ วาทกรรมการพัฒนา
 วาทกรรมความมั่นคง วาทกรรมเด็กดี และวาทกรรมรัฐประหารเพื่อชาติเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐ 4.
 การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น สัญลักษณ์เกี่ยวกับอนุสาวรีย์บานูบักตา สื่อถึงความพ่ายแพ้ของกลุ่มชายขอบต่อรัฐสมัย
 ใหม่ สัญลักษณ์เกี่ยวกับปืนสื่อถึงอำนาจความเป็นชาย 5. การซ้อนเรื่องเล่าที่หลากหลาย เช่น เรื่องเล่า
 ประวัติศาสตร์เมืองสื่อถึงการสร้างเมืองแห่งอุดมคติ เรื่องเล่าเมืองคนบาปสื่อถึงเมืองแห่งความเลวร้าย

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 นั้นมีความโดดเด่นอย่าง
 หนึ่ง คือ ไม่ได้ดำเนินตามพัฒนาการของดิสโทเปียของตะวันตกนัก ซึ่งลักษณะของวรรณกรรมดิสโทเปีย
 แรกเริ่มมาจากรากฐานความคิดเรื่องยูโทเปีย ครั้นถึงช่วงศตวรรษที่ 19 มีการวางรากฐานวรรณกรรมดิสโทเปีย

ของ Verne และ Wells เรื่อยมาจนถึงศตวรรษที่ 20 จึงปรากฏงานดิสโทเปียเต็มรูปแบบเรียกว่า วรรณกรรมดิสโทเปียยุคต่อต้าน Wellsian กระทั่งในศตวรรษที่ 21 ดิสโทเปียก็เข้าไปมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมเยาวชน หรือเรียกว่า วรรณกรรมดิสโทเปียยุควรรณกรรมเยาวชน แต่นวนิยายกลุ่มนี้กลับมีความโดดเด่นในแง่ของวรรณกรรมการเมือง หรือจัดอยู่ในรูปแบบของวรรณกรรมการเมือง นอกจากนี้ แม้นวนิยายกลุ่มนี้ไม่ได้หลุดจากกรอบรูปแบบวรรณกรรมดิสโทเปียตามที่สุทธิชัย บุญยาภรณ์ (2533) ได้ศึกษาไว้ว่า วรรณกรรมแนวดิสโทเปียมี 3 แนว คือ แนวสูตรสำเร็จ แนวสมจริง และแนวทดลองซึ่งสอดคล้องกับนวนิยายทั้ง 7 เรื่อง และไม่ได้สะท้อนความจริงออกมาโดยตรง แต่ขยายภาพของปัญหาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ค้นพบต่างกัน คือ ดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 ปรากฏโดดเด่นในแง่วรรณกรรมการเมือง ผู้เขียนนำเสนอทั้งสังคมแห่งรัฐเผด็จการแบบสุดโต่ง มีการครอบงำ สอดส่องชีวิต ควบคุม ลงโทษประชาชน เป็นต้น สังคมแห่งคนขายขอบแบบสุดโต่งที่ประชาชนต้องอยู่ในเมืองปิดตายกว่า 100 วันเพื่อต่อรองกับรัฐ และสังคมแห่งภัยพิบัติแบบสุดโต่งที่ประเทศถูกหมอกพิษปกคลุม โดยมีรัฐเข้าไปครอบงำความคิดของประชาชนด้วย ดังเรื่อง *ประพตยกรรม* ของ นิธิ นิธิวรกุล เรื่อง *อนุสาวรีย์* ของ วิภาส ศรีทอง เรื่อง *สุสานสยาม* ของ ปราบต์ เรื่อง *อัลไต้หวันล่า* ของ จักรพันธ์ กังวาล และเรื่อง *WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก* ที่นำเสนอเรื่องเล่าสังคมรัฐเผด็จการอย่างชัดเจน เรื่อง *แปดปีหลังจากนั้น* ของ ฆนัทร ขาวสนธิ นำเสนอเรื่องเล่าสังคมขายขอบที่ประชาชนเข้าปะทะกับรัฐ และเรื่อง *เมืองในหมอก* ของ อนุสรณ์ ตีปยานนท์ นำเสนอเรื่องเล่าสังคมภัยพิบัติที่ให้ภาพของรัฐแห่งความหวังของประชาชน แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ของสังคมที่เล็งเห็นปัญหาทางการเมืองที่ไม่น่าไว้วางใจ ในช่วงที่ประเทศไทยพบเจอกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในทศวรรษที่ 2560 ดิสโทเปียก็ปรากฏขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นัยหนึ่งดิสโทเปียพยายามสื่อให้เห็นความน่าหวาดกลัวต่อปัญหาที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยที่อาจเป็นปัญหาใหญ่ได้ในอนาคต สภาพสังคมที่ปรากฏในนวนิยายที่เป็นสังคมแห่งรัฐเผด็จการจึงเป็นภาพชนวนหวาดกลัวที่สังคมไทยมีโอกาสเดินไปถึง ปัญหาทางการเมืองจึงเป็นปัญหาหลักที่โดดเด่นในสังคมไทยในตอนนี้ ขณะที่ดิสโทเปียที่เสนอสังคมแห่งคนขายขอบ และดิสโทเปียที่เสนอสังคมแห่งภัยพิบัติเองก็เสนอการภาพการบริหารงานของรัฐที่ย่ำแย่เช่นเดียวกัน ดิสโทเปียในทศวรรษที่ 2560 จึงเป็นดิสโทเปียที่สื่อถึงความน่าหวาดกลัวของปัญหาเชิงการเมืองที่อาจส่งผลกระทบไปในหลากหลายด้าน และอาจลุกลามใหญ่ขึ้น นวนิยายแนวนี้นี้จึงเป็นสารเตือนถึงสังคมให้พึงระวังปัญหาดังกล่าวไว้

นอกจากนี้นวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 ยังนำเสนอเนื้อหาและกลวิธีที่มีความโดดเด่นหลากหลายมากกว่าแต่ก่อนด้วย กลวิธีแต่ละกลวิธีมีความโดดเด่นแตกต่างกันไป ในการสร้างตัวละครเอกนั้น ไม่ได้มีเพียงเจ้าหน้าที่รัฐที่ตาสว่างในภายหลังตามที่งานวิจัยของสุทธิชัยนำเสนอ แต่ยังมีละครเอกที่เป็นเยาวชน ตัวละครเอกที่เป็นตัวแทนของโลกสมมติ และโลกดิสโทเปีย ตัวละครเอกที่เป็นผู้มาเยือน ตัวละครเอกที่เป็นโสเภณี เป็นต้น ความหลากหลายดังกล่าว ทำให้การตีความดิสโทเปียนั้นต่างออกไปจากเดิมด้วย ทั้งนี้ แม้นวนิยายที่ยกมาเป็นกรณีศึกษานั้นเขียนขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 2560 (2561–2564) แต่อาจกล่าวได้ว่า ในรอบทศวรรษนี้ หรือนับจากนวนิยายที่เป็นกรณีศึกษาเล่มหลังสุด (2564) ในครึ่งหลังของทศวรรษที่ 2560

(2565-2569) นวนิยายแนวนี้นี้จะมีลักษณะสังคมดิสโทเปีย และกลวิธีการนำเสนอสังคมดิสโทเปียที่ไม่หลุดไปจากกรณีศึกษาข้างต้นมากนัก

บทสรุป

นวนิยายร่วมสมัยของไทยในทศวรรษ 2560 นำเสนอให้เห็นสังคมดิสโทเปียในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสังคมด้านลบหรือด้านที่น่าหวาดกลัว ซึ่งเกิดจากการประสบปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาด้านภัยพิบัติ ปัญหาความเสื่อมทรามด้านศีลธรรมของประชาชน ปัญหาด้านการใช้อำนาจของรัฐ เป็นต้น เพื่อให้คนในสังคมตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจทวีความรุนแรงในอนาคตหากคนในสังคมไม่ร่วมมือกันแก้ไข แม้ตัวบทจะนำเสนอให้เห็นความสิ้นหวังต่าง ๆ แต่ก็มีนัยปรารภถึงสังคมที่ดีกว่าได้ด้วย ทั้งนี้ การที่ผู้อ่านสามารถมองเห็นหรือรับรู้ลักษณะของสังคมดิสโทเปียอย่างเด่นชัด เกิดจากการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย ทั้งการนำเสนอผ่านองค์ประกอบวรรณกรรม การนำเสนอผ่านการสร้างตัวละครให้เป็นภาพตัวแทนกลุ่มคน และสถาบันรัฐ การนำเสนอการนำเสนอผ่านวาทกรรมต่าง ๆ ทางสังคม การนำเสนอผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ และการนำเสนอผ่านการซ้อนเรื่องเล่าที่หลากหลาย เพื่อเน้นย้ำให้เห็นลักษณะสังคมดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเรื่อง “ดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560” สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปี 2566

เกี่ยวกับผู้เขียน

ศิวกร แกร์กรุ่น: นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. พัทธินันท์ จินนุ: อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Corresponding author: E-mail address: phatchalinj@hotmail.com)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมิตร์ชาติ พุ่มมา: อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

บรรณานุกรม

- คมลักษณ์ ไชยยะ. (2562). พื้นฐานแนวคิดสัญญาวิทยาของโรลิ่งด์ บาร์ตส์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), 27-6.
- ฉนาธร ขาวสนิท. (2564). *แปดปีหลังจากนั้น*. กรุงเทพฯ : แชลมอน.
- จักรพันธ์ กังวาล. (2564). *อัลไตวิลล่า*. กรุงเทพฯ : สมมติ.
- จันจิรา สมบัติพูนศิริ. (2562). *กระบวนการประกอบสร้าง ‘ความมั่นคง’ (securitization): แนวคิดและตัวอย่าง*. <https://www.the101.world/securitization/>

- จิณห์วรา ช่วยโชติ. (2558). *วาทกรรมการพัฒนา: กรณีศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน “กลุ่มรักษ์เชียงใหม่”* [รายงานการศึกษาเฉพาะบุคคล ศิลปศาสตรบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชนาลัย คงสมทบ & นนทชา คัยนันท์. (2565). กลวิธีการใช้ภาษาในนวนิยายแนวดีสโทเปีย เรื่อง *สุสานสยาม* ของ ปราปต์. *วารสารวิจิตรวรรณสาร*, 6(2), 45–67.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). วาทกรรมการพัฒนาในสังคมไทย. *วารสารร่วมพฤษภา*, 24(1-29 ตุลาคม 2548-พฤษภาคม 2549), 1–27.
- ดารารพร ศรีม่วง. (2556). *การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของนักเขียน: กรณีศึกษาเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล* [วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ถิรต์ คงสุวรรณ. (2561). *ศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้สหภาพโซเวียตไม่สามารถพัฒนาไปเป็นสังคมยูโทเปียภายใต้แนวคิดของเซอร์ ไทมัส มอร์* [ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพพร ประชากุล. (2552). ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ใน *ยกยออักษรย่อนความคิด เล่ม 2*, หน้า 320-322. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- นิธิ นิธิวิรุฬ. (2561). *ประพจน์การณ*. กรุงเทพฯ : สมมติ.
- นิพนธ์ ฐานะพันธ์. (2561). การปฏิรูปรัฐธรรมนูญของไทยให้เป็นประชาธิปไตยหรือเพื่อสืบทอดอำนาจเผด็จการ 4.0. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 8(3), 200–212.
- บริษฏ พงศ์วัชร. (2564). *WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก*. P.S. : กรุงเทพฯ.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2560). รัฐประหารในศตวรรษที่ 21: สัญญาไม่เป็นสัญญาและความต้อยพัฒนาทางการเมือง. <https://www.the101.world/coup-in-21st-century/>
- ปราปต์. (2563). *สุสานสยาม*. กรุงเทพฯ : แพรว.
- พัทธนันท์ พาป้อ, ปิพิญา พรหมกันธา, ปุ่น ชมภูพระ, สิริกร เศษิกกา, ธนกกก สิงห์ตา. (2562). การศึกษาภาพสะท้อนและแนวคิดในวรรณกรรมรวมเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก.” *วารสารมจร นครน่านปริทัศน์*, 3(1), 89–105.
- พิชามญชุ์ ศรีรักษาสินธุ์ & ไพสิน ภูจินาพันธ์. (2563). มาตรา 44 เครื่องมือในการครองอำนาจนำของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.). *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 11(1), 171–188.
- เพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย. (2562). ความเสมอภาคทางเพศในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์: เพศวิถี. *วารสารนวัตกรรมการศึกษา และ การวิจัย*, 3(3 กันยายน), 179–188.
- ภัทรกร รักเรียน. (2559). *โค-ดีสโทเปียและอีโค-ยูโทเปียในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ของคิม สแตนลีย์ โรบินสัน* [วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาณุมาศ อีสริศไกร. (2556). เกมคือโลก โลกคือเกม: การช่วงชิงอำนาจในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวดีสโทเปีย [วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาริษา หมดหนิ. (2565). *วาทกรรม “เดกซ์ ดี”: การศึกษาเปรียบเทียบแบบเรียนชั้นประถมศึกษาไทยกับมาเลเซีย* [วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วัลลภ นวลหอม, พชรพล แซ่อึ้ง, ศรีณญ์พจน์ สวยอารมณ์, สมเจตน์ อนุสาร, & เอกร์ จันทราสา. (2563). จากเหตุการณ์รัฐประหาร 2557 อันนำไปสู่เผด็จการอำนาจนิยมที่ส่งผลกระทบต่อทั้งสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองไทย. ใน *งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 12 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 2662–2674. วันที่ 9-10 กรกฎาคม 2563 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม .
- วิทยา หอทรัพย์. (2562). ภาพสะท้อนหายนะของเมือง [วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิภาส ศรีทอง. (2561). *อนุสาวรีย์*. กรุงเทพฯ : สมมติ.

ศิริกร แกรุ่น. (2566). ดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 [วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต].

มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สรพงษ์ เกิดแก้ว. (2562). บทปริทัศน์หนังสือUtopia ยูโทเปีย: มหานครในฝัน. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทัศน์*, 6(2), 363–367.

สุทธิชัย บุญยะกาญจน์. (2533). การศึกษาเชิงวิเคราะห์นวนิยายวิทยาศาสตร์อเมริกันแนวดิสโทเปีย ในช่วง ค.ศ. 1950 ถึง ค.ศ.

1972 [วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (Director). (2558). *Literature: วรรณกรรมดิสโทเปีย*.

<https://www.youtube.com/watch?v=TQOiUAS9XPQ&t=4545s>

อนุสรณ์ ตีปยานนท์. (2564). *เมืองในหมอก*. กรุงเทพฯ : ระหว่างบรรทัด.